

Zapiski

Dokument beneškega slovenstva.

Sedmakova knjiga »Kaplan Martin Čedermac« je ostro porinila v ospredje našega kulturnega in političnega gibanja problem Beneške Slovenije. Pozornost, ki jo je zbudila — kot luč, ki zagori v temni noči vrh gore — je zajela najvišje plasti tu in onstran meje, razgibala je mrtvo vodo manjšinskega vprašanja. Toda, da ne bo gorela samotno in morda čez nedavno celo ugasnila, bi bilo potrebno še marsikatero znanstveno delo o beneških Slovencih in o njihovi zemlji na skrajnem zapadu. Beneški Slovenci so nam bili še do pred kratkim tujci med brati. Z nezanimanjem za njihovo usodo, s celotno odrezanostjo od njihovega življenja smo dolga leta težko grešili. Stokrat in stokrat smo jih bolj kot tujci izdali mi sami. Zaman iščem v Glonarjevem »Poučnem slovarju« imena beneških vasi, v Dolenčevi »Pravni zgodovini za slovensko ozemlje« je ves njihov, med Slovenci najbolj samorasli in trdno urejeni pravni red docela

izpuščen. V znanstveni slovenski književnosti so beneški Slovenci legenda.

Te in podobne misli so me žgale, ko sem pri starinarju izsledil staro, orumenelo italijansko knjigo, ki jo je leta 1884. izdal v Čedadu beneški Slovenec Carlo Podrecca — po mišljenju Italijan. Knjiga nosi značilen naslov »La Slavia Italiana«. V njej je Podrecca (Podreka) iz čudovite ljubezni do svojega malega naroda ob Nadiži zbral vse, kar je mogel o beneških Slovencih izslediti v knjigah, arhivih in ustnem izročilu. Zdi se, ko da bi se mu mudilo prenesti na papir vso ostalino v težki slutnji, da bo v kratkem marsikaj odplavilo tuje morje. Za konec pa je dodal — čeprav je bil takrat že čisto italijansko orientiran — sledeče značilne, grenke opazke:

»Poizkusi, da se izkorenini (slovenski) jezik. — Že v ljudskih šolah, namesto da bi prehajali iz znanega na neznano, to je: da bi se učil v rodnem jeziku državni jezik (italijanščina), hočejo, da bi

učiteljice govorile kar italijanski. V Šen Petru je bilo ustanovljeno žensko učiteljske. Iz njega naj bi prihajale učiteljice, ki bi dobile mesta po vsej Benečiji. Dobra stvar! Samo dovolil bi si opozoriti, da je zaradi pozabljenja na tisti žegnani prehod iz znanega na neznano prišlo do lepega odkritja, da slovenske gojenke, ki jih je kakih dve ali tri — ne razumejo toskanskih učiteljic in da so zato bolj priljubljene Furlanke, ki jih je prav zaradi tega kakšnih dvajset. S tem je bil zelo dobro izpolnjen namen zavoda! Na čedadski sodnji, v katero se Slovenec največkrat zateče, ne najde nameščenega tolmača in če ga rabi, mora plačati iz svojega. A v preteklosti — ne bojim se, da bi me kdo postavil na laž — so mu tudi grozili z ječo, če se ni znal izražati v italijanščini! Pred kratkim je državni komisar smatral za svojo dolžnost, ustvariti *casus belli* in zaprositi ministrstvo za posebna navodila, ker so se v okrožju rabili slovenski katekizmi.

Pod vse to dostavlja Podrecca, da bi bilo potrebno izdati končno-veljavno uredbo, da bi se podobni dogodki ne ponavljali, kajti zaradi teh se Slovenec lahko boji, da se bo na njem ponovila kazen, ki jo je Mojzes zagrozil judovskemu ljudstvu, »adducet Dominus super te gentem... cujus linguam intelligere non possis«.

Te težke preroške besede, ki jih je italijansko orientirani Podrecca zapisal iz ljubezni do svojega rodu ob Nadiži že leta 1884., so se čudovito uresničile do črke. V ljudski šoli se še danes, leta 1939., beneški Slovenček muči s toskanščino tuje učiteljice, slovenski jezik joče na pragu sodnije, slovenski katekizem je preganjan — v svoji največji grenkobi so se uresničile Mojzsove besede.

Tine Mohàj.

Stendhal v Trstu.

Ko je po končani julijski revoluciji l. 1830. pisatelju Stendhalu (s pravim imenom Henri Beyle, 1783 do 1842) bila uslišana ponovna proš-

nja za državno namestitev, je bilo njegovo prvo službeno mestu v Trstu, kjer je prevzel posle generalnega konzula francoske kraljevske vlade. Ker pa je bil zaradi svojih političnih nazorov, ker so ga sumili tajnega delovanja v zvezi z italijanskim revolucionarnim pokretom karbonarjev (kar pa še ni dokazano), avstrijskim oblastem pod Metternichovo absolutistično vlado trn v peti, ga je francoska vlada na zahtevo avstrijske v kratkem času (že januarja l. 1831.) razrešila službe v Trstu in premestila v papeško državo, kjer je zastopal Francijo v istem svojstvu generalnega konzula v Civita Vecchia. Njegovo bivanje v Trstu obsega le razdobje slabih dveh mesecev. Njegovi pojmi o Trstu, njegovem zaledju in o njegovih prebivalcih so taki, da je zanj okolica Trsta že »voisinage de la Turquie« in Reka »tout à fait le dernier endroit de la civilisation«.

Kot že rečeno, so bile vzrok kratkotrajnemu bivanju Stendhala v Trstu intrige policijske vlade kneza Metternicha, ki je videla v tržaškem konzulu nevarnega sovražnika in vztrajno delala na to, da se ga odkriža, dokler ji ni resnično uspelo. Kot zanimiv dokument prinašamo v prevodu pismo grofa Sedlitzkega, dunajskega policijskega prefekta, državnemu kanclerju knezu Metternichu, ki se tiče Stendhalovega imenovanja za konzula v Trstu.

Dunaj, 30. novembra 1830.

Iz poročila glavnega ravnatelja milanske policije, grofa Torresanija iz 22. in 23. t. m., naj Vaša Visokost izvoli izvedeti, da se je isti Francoz Henri Beyle, ki je bil l. 1828. iz Milana in avstrijskih dežel izgnan zaradi avtorstva mnogih revolucionarnih pamfletov, izdanih pod skritim imenom baron de Stendhal, naperjenih zlasti proti Avstriji, zadnjič zopet pojavil v Milanu in je namenjen v Trst, da tam prevzame posle generalnega konzula, ki mu jih je poverila francoska kraljevska vlada; čeprav njegov potni list ni bil vidiran od cesarsko-kraljevega avstrijskega poslaništva v Parizu, je vendarle nadaljeval svojo pot proti